

Ministarstvo javne
uprave, digitalnog
društva i medija

PROGRAM ZA PRIVLAČENJE DIGITALNIH NOMADA U CRNOJ GORI DO 2025. GODINE

SA AKCIONIM PLANOM ZA 2022. GODINU

DECEMBAR 2021.

UVODNA RIJEČ MINISTARKE JAVNE UPRAVE, DIGITALNOG DRUŠTVA I MEDIJA

mr Tamara Srzentić,
ministarka javne uprave, digitalnog
društva i medija

Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija u saradnji sa ostalim ministarstvima, privatnim, civilnim i akademskim sektorom kroz *Program privlačenja digitalnih nomada u Crnoj Gori do 2025. godine* unaprijediće okruženje za što duži boravak digitalnih nomada u Crnoj Gori.

Pandemija koronavirusa je ubrzala digitalnu transformaciju, donijela brojne promjene u načinu rada i življenja, "rad na daljinu" je postao nova normalnost, a brojna istraživanja predviđaju da će do 2035. godine čak milijardu ljudi raditi "na daljinu". Zato smo u Vladi Crne Gore prepoznali ovo kao značaj trend, a naše Ministarstvo kao prioritet za ovu godinu definisalo kreiranje Programa za privlačenje digitalnih nomada u želji da Crna Gora bude sljedeća top destinacija digitalnih nomada, što će u mnogome doprinijeti daljem razvoju turizma, IT sektora, kao i cjelokupnom povećanju ekonomske aktivnosti u našoj zemlji. Naš tim je u prethodnim mjesecima, u otvorenom, transparentnom i inkluzivnom procesu sa ostalim ministarstvima, javnim institucijama, privatnim i akademskim sektorom, ali i osluškujući sugestije i komentare građanki i građana Crne Gore, kao i "digitalnih nomada" koji borave u Crnoj Gori, radio na izradi ovog Programa.

Ono što su pokazale brojne analize, konsultativni proces sa javnošću, ali i ono što je prepoznala Radna grupa je da je neophodno da unapređujemo normativne okvire u skladu sa praksama razvijenih zemalja u dijelu regulisanja statusa digitalnih nomada, ali i da radimo na platformama i digitalnim servisima koji će omogućiti pristup svim relevantnim informacija za nomade i olakšati njihov boravak i rad u našoj zemlji.

Zato smo kroz Program prepoznali neophodnost izmjena u dijelu Zakona o strancima, kao izmjena i dopuna Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica u odnosu na prepoznatu kategoriju digitalnih nomada i njihovog boravka u Crnoj Gori. Kreiraćemo web platformu koja će postati centralno mjesto za sve informacije i digitalnu interakciju nomada sa našom zemljom. Cilj nam je da Crna Gora bude prepoznata kao globalno privlačna destinacija za digitalne nomade, i zato smo u saradnji sa relevantnim akterima kroz Akcioni plan prepoznali promotivne kampanje i aktivnosti koje će nam pomoći u ostvarenju ovog cilja.

Crna Gora može postati privlačna destinacija za rad i život digitalnih nomada, a ono što nas kandiduje za buduću globalno privlačnu destinaciju za digitalne nomade su predivna priroda i "divlja ljepota" kojom naša zemlja obiluje, relativno niski troškovi života u poređenju sa drugim zemljama, dobra infrastruktura, pristupačan internet, niska stopa kriminala, kao i povoljne poreske stope. Samo udruženim snagama možemo raditi na unapređenju cjelokupnog ambijenta, koji će učiniti da što duže zadržimo digitalne nomade u našoj zemlji, zato hajde da ne budemo samo "gomila glasova", hajde da budemo "gomila ruku" koje će učiniti da Crna Gora postane sljedeća najbolja i najprivlačnija destinacija za digitalne nomade.

UVODNA RIJEČ MINISTARKE JAVNE UPRAVE, DIGITALNOG DRUŠTVA I MEDIJA	2
UVOD	4
I STRATEŠKI OKVIR NA KOJI SE PROGRAM OSLANJA	6
USKLAĐENOST SA DRUGIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA VLADE CRNE GORE	7
USKLAĐENOST SA EU I MEĐUNARODNIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA I POLITIKAMA	9
ZAŠTO KREIRAMO POVOLJNO OKRUŽENJE ZA BORAVAK DIGITALNIH NOMADA?	12
II ANALIZA STANJA	13
KLJUČNI IZAZOVI, PROBLEMI I NALAZI	13
III ISTRAŽIVANJA I STATISTIKA	16
IT INFRASTRUKTURA	17
KOMPARATIVNA ISKUSTVA	18
IV OPERATIVNI CILJEVI I INDIKATORI UČINKA	19
V AKCIONI PLAN	21
VI MONITORING, IZVJEŠTAVANJE I EVALUACIJA	26

UVOD

„Onaj koji želi da pokrene svijet, neka prvo pokrene samog sebe.“

Sokrat

Program za privlačenje digitalnih nomada u Crnoj Gori do 2025. godine je dio odgovora Vlade Crne Gore na potrebu definisanja strateškog pristupa u stvaranju povoljnog okruženja za djelovanje digitalnih nomada u Crnoj Gori.

Porast mogućnosti za rad na daljinu i uticaj društvenih medija, povećao je zanimanje za način života digitalnih nomada. Digitalni nomadi ili oni koji putuju dok rade na daljinu čine desetine miliona svjetske populacije. U proteklih nekoliko godina širom svijeta razvija se ponuda za coworking i zajednički život. Pandemija COVID-19 učinila je rad na daljinu zastupljenijim nego ikad i sve veći broj kompanija najavljuje da dugoročno planira da omogući rad na daljinu u mnogo većem stepenu. Ovo milionima ljudi daje mogućnost da postanu digitalni nomadi. Ono što digitalni nomadi donose destinaciji, pored ostalog, je prenos znanja, potrošnju i u periodima vansezona, prihode po osnovu taksi, podsticanje valorizacije ruralnih područja, rast lokalnih ekonomija, investicije. To je potencijal koji Crna Gora treba da iskoristi.

Ovaj Program je posljedica spoznaje i razumijevanja benefita razvoja poslovanja digitalnih nomada, ali i prepoznavanja izazova koji utiču na karakteristike okruženja značajnih za njihovo djelovanje. Prilike i izazovi su prepoznati u institucionalnom i normativnom okviru, ali i na temelju uporednih iskustava i inspirativnih praksi iz zemalja EU i Zapadnog Balkana. Primjenom ovog programa i pratećeg Akcionog plana namjerava se izazvati promjena u odnosu na boravak većeg broja digitalnih nomada u Crnoj Gori, i prepoznavanje Crne Gore kao atraktivne destinacije za digitalne nomade, jačajući ekonomsku aktivnost u zemlji, najprije kroz podsticanje stranih investicija i pratećom promocijom crnogorskog turizma.

Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija sprovodeći misiju digitalne transformacije u zemlji, u saradnji sa relevantnim partnerima, kontinuirano ulaže napore da prepoznate izazove riješi na održiv način, ugrađujući u prepoznata rješenja principe uključenosti, jednakosti i pristupačnosti. Sa tim u vezi, sadržaj ovog dokumenta je proizvod praćenja propisanih standarda učešća javnosti i ciljnih grupa u proces kreiranja javnih politika. Konsultativni proces je sproveden u skladu sa Uredbom o izboru predstavnika nevladinih organizacija u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javne rasprave u pripremi zakona i strategija (Sl.list Crne Gore br. 41/18), a uz ekspertsku podršku Programa UNDP u Crnoj Gori ojačani su naponi da ova politika bude oblikovana prema potrebama ciljnih grupa. Dodatno, ovaj program je kreiran u skladu sa *Metodologijom razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata*.

Djelovanje digitalnih nomada je podstaknuto dinamičnim društvenim promjenama, čiji kvalitet zavisi od sposobnosti prilagođavanja i svrsishodne upotrebe postojećih resursa od

strane pojedinaca, različitih grupa, ali i društva kao cjeline. Digitalna era je donijela nova iskustva, očekivanja i potrebe digitalnih nomada. Stoga su Vlada Crne Gore i Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija u potpunosti posvećeni modernizaciji, inkluzivnosti i efikasnosti javne uprave, te primjeni praktičnih i vrijednosno orijentisanih politika, kako bi sprovedivim inicijativama i aktivnostima postigli vidljive rezultate, te Program namijenjen digitalnim nomadima predstavlja konkretan doprinos tom opredjeljenju.

I STRATEŠKI OKVIR NA KOJI SE PROGRAM OSLANJA

Vlada Crne Gore i resorna ministarstva rade predano na unapređenju i stimulisanju digitalizacije javne uprave i inovacija kroz zakonske i strateške okvire.

Usvajanje *Programa za privlačenje digitalnih nomada u Crnoj Gori do 2025. godine* predviđeno je **Programom rada Vlade za 2021. godinu** i to kao aktivnost koja doprinosi realizaciji prioriteta 5 koji se odnosi na Digitalnu transformaciju¹.

Digitalna transformacija kao jedan od strateških prioriteta predstavlja pokretač inovacija, modernizacije, konkurentnosti i sveobuhvatnog društvenoekonomskog razvoja. Uvođenjem novih praksi, principa i kulture u javnu upravu i društvo u cjelini, kao i prepoznavanjem potreba građana, potrebno je da razvijamo i isporučujemo svrsishodna rješenja za sve. U fokusu digitalne transformacije je uklanjanje postojećih i rano prepoznavanje budućih barijera za poslovanje, kako za crnogorsku privredu, tako i za strane investitore. Aktivnosti Vlade, u saradnji sa privatnim, akademskim i civilnim sektorom, kao i međunarodnim organizacijama, usmjerene su na izmjene i poboljšanje pravnih okvira i infrastrukture, stvaranja moderne e-uprave, podizanja nivoa informacione bezbjednosti, kao i većoj digitalizaciji društva u cjelini.

Programom privlačenja digitalnih nomada definišu se strateški prioriteti i ciljevi kod uvođenja viza za digitalne nomade, uslovi za definisanje statusa digitalnih nomada, aktivnosti i analize kako bi se ocijenio ekonomski i društveni potencijal, kao i nadležne institucije za sprovođenje aktivnosti, indikatori uspjeha, izvori finansiranja i druga pitanja od značaja za sprovođenje Programa i pratećeg Akcionog plana.

U izradi ovog dokumenta praćen je **princip usklađenosti** koji podrazumijeva da su strateška dokumenta usklađena po ciljevima javne politike, tako da se prioriteti i ciljevi jednog dokumenta ne budu kontradiktorni i/li ne preklapaju s drugim (horizontalna usklađenost). Pored toga vodilo se računa da dokumenta budu usklađena sa strateškim dokumentima na EU i međunarodnom nivou.

Uporedna praksa pokazuje da na EU i širem međunarodnom nivou nema strateških dokumenata kojima se tretira djelovanje digitalnih nomada, već da je pristup usmjeren na izmjene normativnog okvira (zakona i podzakonskih akata) kojim je regulisan boravak stranaca

¹ <https://www.gov.me/clanak/program-rada-vlade-crne-gore>

i vizni režim zemlje, kao i na kreiranje e-usluga i olakšica kako bi određena zemlja/destinacija bila izbor digitalnih nomada na određeni period.

USKLAĐENOST SA DRUGIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA VLADE CRNE GORE

Realizacija ciljeva i indikatora iz ovog programa, na posredan način doprinosi i realizaciji ciljeva i indikatora iz sljedećih strateških dokumenata²:

Strategija reforme javne uprave 2022-2026	
Operativni cilj	Indikatori
Podaci su dostupni bez upita	Broj data-setova na portalu otvorenih podataka www.data.gov.me Broj institucija koji objavljuju podatke na portalu otvorenih podataka
Efikasno pružanje usluga na osnovu potreba građana i privrede	Broj institucija u kojima je identifikovano ovlašćeno lice za vođenje upravnog postupka
Puna interabilnost registara i povećanje broja elektronskih usluga na visokom nivou sofisticiranosti	Broj digitalizovanih usluga na jedinstvenom portalu iz oblasti definisanih shodno EU metodologiji „eGovernment benchmark“, % elektronski podnešenih zahtjeva u odnosu na ukupan broj podnešenih zahtjeva od strane korisnika za korišćenje pilot usluge Broj elektronskih razmjena između registara iz metaregistra

² Ovaj Program posredno doprinosi i uvođenju zelene ekonomije koji je jedan od ciljeva Nacionalne strategije održivosti do 2030. godine koja podrazumijeva primjenu UNEP pristupa, prema kojem je zelena ekonomija niskokarbonska, resursno efikasna i socijalno inkluzivna, odnosno ostvarivanje strateških ciljeva strukturiranih u sljedećim prioritetnim oblastima: ublažavanje klimatskih promjena, resursna efikasnost, upravljanje otpadom primjenom pristupa u okviru cirkularne ekonomije, održivo upravljanje resursima obalnog područja i podsticanje plave ekonomije, održiva proizvodnja i potrošnja i društvena odgovornost, kao i rast konkurentnosti crnogorske ekonomije.

Strategija digitalne transformacije 2022- 2026.

Operativni cilj	Indikatori
Poboljšanje dostupnosti i interoperabilnosti podataka	Broj institucija koje objavljuju podatke na Portalu otvorenih podataka Broj elektronskih registara u metaregistru Procenat eUsluga koje se vode u katalogu elektronskih usluga, a koje po jednom upitu mogu prikupiti podatke od više od jednog registra
Povećana pokrivenost i modernizacija informaciono-telekomunikacione infrastrukture	Udio građana koji koriste internet Procenat Pokrivenosti domaćinstava fiksnim BB-om brzinom od 100Mbps+
Unapređenje kvaliteta, količine i upotreba e-usluga	Index on-line usluga (OSI) Udio jedinstvenih korisnika koji su koristili ličnu kartu za identifikaciju/potpis prilikom korišćenja elektronskih usluga Broj korisnika elektronske identifikacije i usluga od povjerenja (izuzev MUP-a)
Unapređenje i razvoj IKT sektora	Broj aktivnih ICT kompanija Broj zaposlenih u IKT kompanijama

Strategija pametne specijalizacije Crne Gore 2019-2024.

Operativni cilj	Indikatori
Poboljšanje konkurentnosti ICT sektora putem inovativnih aktivnosti	ICT izvoz (% izvoza robe)
Jačanje digitalne ekonomije	Broj preduzeća koja koriste e-trgovinu

Program pristupanja Crne Gore EU 2021-2023.	
Pregovaračko poglavlje	Oblast
Poglavlje 10 Informatičko društvo i mediji	1. Elektronske komunikacije Ključna pitanja u okviru oblasti elektronskih komunikacija su: širokopojasni pristup Internetu, standardizacija, interkonekcija, tržište i analiza tržišta, univerzalne usluge i prava korisnika, pitanja privatnosti, digitalizacija i politika radio spektra. 2. Usluge informatičkog društva Ključna pitanja u okviru oblasti usluga informatičkog društva su: elektronska uprava, informatička bezbjednost, elektronsko zdravstvo, elektronski potpis, javni sektor, elektronska trgovina.

USKLAĐENOST SA EU I MEĐUNARODNIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA I POLITIKAMA

Digitalni kompas 2030: evropski pristup za digitalni vijek	
Operativni cilj	Indikatori
Modernizovane javne usluge koje odgovaraju na potrebe društva	Ključne javne usluge dostupne evropskim građanima i preduzećima u cijelosti se pružaju putem interneta. Svi evropski građani imaju pristup medicinskoj dokumentaciji (e-zapisima) 80 % građana koristi digitalno identifikacijsko sredstvo
UN Program održivog razvoja do 2030. godine	
Cilj	Očekivani rezultati
Dostojanstven rad i ekonomski rast	Postići više nivoe ekonomske produktivnosti preko diversifikacije, tehnoloških unapređenja i inovacija, između ostalog i fokusirajući se na radno intenzivne i visoko profitabilne sektore. Jačati kapacitete domadih finansijskih institucija kako bi se podsticala i širila dostupnost bankarskih, osiguravajućih i finansijskih usluga za sve.

Digitalna agenda Evropske unije	
Cilj	Očekivani rezultati

Maksimalno korišćenje potencijala za rast digitalne ekonomije.

Promovisati digitalne vještine i visoke performanse, digitalizacijom industrije i usluga, razvojem vještačke inteligencije i modernizacijom javnih službi.

Digitalna agenda za Zapadni Balkan

Cilj

Podrška tranziciji regiona u digitalnu ekonomiju i ostvarenje dobrobiti digitalne transformacije, kao što su brži ekonomski rast, više zaposlenih i bolje usluge.

Očekivani rezultati

Povećanje sajber sigurnosti, poverenja i digitalizacija industrije EU i zemlje Zapadnog Balkana- Digitalna Agenda za Zapadni Balkan podržaće izgradnju kapaciteta ovog regiona kako bi se osiguralo da svi sektori imaju koristi od digitalnih inovacija.

Jačanje digitalne privrede i društva- Digitalna agenda će podržati uvođenje alata u oblasti eUprave, eNabavki i eZdravstva kao i razvoj digitalnih veština među građanima.

Podsticanje istraživanja i inovacija- Digitalna Agenda će omogućiti uspostavljanje nacionalnih istraživačkih kapaciteta i razvoj najsavremenije e-infrastrukture na Zapadnom Balkanu i integrisati ih u digitalni evropski istraživački prostor, koji se razvija.

ZAŠTO KREIRAMO POVOLJNO OKRUŽENJE ZA BORAVAK DIGITALNIH NOMADA?

Boravak digitalnih nomada u Crnoj Gori, pogotovo regulisanje statusa digitalnih nomada, doprinijeće misiji javne uprave u Crnoj Gori da zemlju približi e-svijetu i da kao takva bude uticajnija u digitalnoj eri. Takođe digitalni nomadi mogu pomoći razvoju ideja za unapređenje i kreiranje e-rešenja, koja zemlju mogu učiniti konkurentnijom i uspješnijom u ekonomskim aktivnostima. Za Crnu Goru, kao turističku destinaciju, digitalni nomadi nose veliki promotivni potencijal, ali takođe mogu uticati i na investicioni imidž države.

Digitalni nomadi stvaraju značajnu dodatnu vrijednost konzumiranjem dobara i usluga u zemlji u kojoj borave i imaju pozitivan uticaj na lokalno preduzetništvo. Uticaj se može očekivati na lokalnoj tehnološkoj i start-up sceni, zbog razmjena znanja i stvaranja ideja od značaja za život društva. Zavisno od broja digitalnih nomada koji borave u zemlji, komparativna praksa pokazuje da zajedno doprinose budžetu i ekonomiji zemlje.

Neki od doprinosa digitalnih nomada zajednicama u kojima borave su:

- Poštovanje multikulturalnog, multietničkog okruženja i prihvatanje razlika, kao i njegovanje LGBTQ friendly pristupa;
- Osviješćenost o značaju zaštite životne sredine, te doprinos primjeni zelenih politika;
- Podsticanje turizma kroz obilazak i promociju zemlje u kojoj borave;
- Promocija digitalizacije, prednosti digitalnog rada na efikasan i inovativan način;
- Doprinos ekonomskoj aktivnosti zajednice kroz ostvarenu potrošnju po različitim osnovima.³

³ Prema istraživanju ATTA, u prosjeku, 36% mjesečne zarade digitalni nomadi potroši na smještaj, hranu i prevoz i ovaj prihod obično ostaje unutar destinacije u kojoj borave.

II ANALIZA STANJA

KLJUČNI IZAZOVI, PROBLEMI I NALAZI

Povoljan institucionalni i normativni okvir predstavljaju temeljne uslove koji utiču na karakteristike okruženja za djelovanje digitalnih nomada i na ukupan investicioni ambijent.

Institucionalni okvir:

Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo vanjskih poslova, Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija i Ministarstvo finansija i socijalnog staranja, Uprava prihoda i carina nosioci su politika od kojih zavisi okruženje u kojem djeluje zajednica digitalnih nomada, ali ovo pitanje zahtijeva ujedno i odgovor na horizontalnom nivou, budući da digitalni nomadi djeluju u širokom spektru specifičnih zanimanja i sektorskih politika, te bi saradnja sa njima bila potrebna i na drugim nivoima državne i lokalne uprave.

Involviranost Ministarstva ekonomskog razvoja, Nacionalne turističke organizacije i lokalnih turističkih organizacija takođe je važno s aspekta unapređenja konkurentnosti i promocije Crne Gore kao destinacije privlačne za digitalne nomade.

Normativni okvir:

IZAZOV: Pravno neregulisan boravak digitalnih nomada u Crnoj Gori.

UZROCI	POS LJEDICA
-Nepotpun normativni okvir -Terminološki digitalni nomadi nisu prepoznati u Zakonu o strancima -Restriktivni uslovi vezani za dužinu boravka stranaca u odnosu na ono što su potrebe digitalnih nomada, odnosno prema Zakonu o strancima: duže od 90 dana, ali ne duže od 180 dana u vremenskom periodu od jedne godine.	Digitalni nomadi biraju destinacije za boravak u zemljama u kojima se njihov status pravno liberalnije reguliše, i u kojima je moguće da ostvare duži boravak.

Regulisanje boravka digitalnih nomada je conditio sine qua non održivih rješenja za privlačenje digitalnih nomada u Crnoj Gori.

Zakon o strancima („Službeni list CG“, br. 12/18 i 3/19) definiše uslove za ulazak, izlazak, kretanje, boravak i rad stranaca u Crnoj Gori, shodno kojima i sada određeni broj digitalnih nomada radi u Crnoj Gori, ali je neophodno preciziranje i liberalnije definisanje uslova za privremeni boravak, kako bi njihova misija bila svrsihodnija i dala više mogućnosti za unutarsektorsko povezivanje na lokalnom nivou, te realizaciju zajedničkih projekata. U odnosu na navedeno, neophodno je izmijeniti i dopuniti pomenuti zakon u dijelu boravka digitalnih nomada u Crnoj Gori kako bi se potrebe ove zajednice i države ispunile. Institucija koja ima vodeću ulogu u ovom postupku je Ministarstvo unutrašnjih poslova.

Dodatni izazov predstavlja oporezivanje zarada digitalnih nomada i/ili nedostatak poreskih olakšica. Digitalnim nomadima je ovo veoma važno pitanje s obzirom na to da pojedine zemlje tretiraju digitalne nomade kao svoje državljane i oporezuju ih u cjelosti. To znači da poreski obveznici mogu da budu sva lica koja dohodak ostvaruju u zemlji u kojoj borave. Mnoge države su napravile iskorak i reforme, te eliminisale porez na dohodak za digitalne nomade kako bi ih u većem broju privukli. U Crnoj Gori poreski obveznik poreza na dohodak fizičkog lica može biti rezidentno, ili nerezidentno fizičko lice koje ostvari dohodak iz izvora utvrđenih zakonom, a predmet oporezivanja rezidenta je dohodak koji rezident ostvari u Crnoj Gori i izvan Crne Gore. Institucije koje imaju vodeću ulogu u ovom postupku su Ministarstvo finansija i socijalnog staranja i Uprava prihoda i carina.

Cilj potrebnih normativnih unapređenja je doprinos legalizaciji djelovanja digitalnih nomada i smanjenje mogućnosti kreativnog tumačenja zakonskih odredbi, kako bi se dao puni legalitet i legitimitet njihovim aktivnostima u Crnoj Gori. U mnogome, sve neophodne izmjene, koje se odnose na privremeni boravak u svrhu boravka digitalnih nomada, kao i oslobađanje od poreza na dohodak ostvaren u matičnoj zemlji, a sa ciljem regulisanja statusa digitalnih nomada, bi se odnosile na izmjene i dopune Zakona o strancima, kao i na izmjene i dopune Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica.

Izazov: Nedostupnost relevantnih podataka i informacija za digitalne nomade

UZROK	POS LJEDICA
Nepostojanje jedinstvene online adrese/web platforme sa informacijama i podacima od značaja za dolazak i boravak digitalnih nomada u Crnoj Gori	Nesigurnost u pogledu ispunjavanja uslova za boravak digitalnih nomada u Crnoj Gori i smanjena motivisanost za pretragom i prevođenjem relevantnih informacija..

Digitalni nomadi trebaju na jedinstvenoj online adresi blagovremeno dijeljenje i pristup informacijama i podacima koji su od značaja za odabir destinacije za rad i život na određeno vrijeme. Opseg ovih informacija odnosi se i na politički, ekonomski, socijalni i kulturni život zajednice, ali i detaljnije podatke o razvijenosti infrastrukture, pogotovo telekomunikacione, e-tržištu⁴, turističkoj ponudi, bezbjednosti, stopi kriminala, te životnom standardu građana. Takođe, nomadima je potreban dio takvog online prostora za dijeljenje iskustava na peer to peer nivou, koje bi im olakšale adaptaciju na date okolnosti, te smanjile mogućnost predrasuda lokalne zajednice o njihovom boravku.

Kreiranje i unapređenje co-working prostora, a pogotovo na sjeveru Crne Gore, je neophodno kako bi doprinijeli infrastrukturnoj ponudi za digitalne nomade i njihovo umrežavanje sa zainteresovanim subjektima. Ovaj izazov utiče i na potrošnju digitalnih nomada i prihode pružaoca različitih usluga (operatera, coworking centara i co-living prostora, biznis inkubatora, turističkih agencija i drugih). Željeni pravci djelovanja podrazumijevaju i kreiranje i realizaciju marketing aktivnosti, za šta je prethodno potrebno uraditi analizu/mapiranje postojeće ponude i tražnje.

U rješavanju ovih pitanja posebnu ulogu imaju Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija, Nacionalna turistička organizacija, Ministarstvo unutrašnjih poslova, MONSTAT i drugi akteri koji shodno politikama kojima se bave i podacima kojima raspolažu mogu doprinijeti kvalitetu i cjelovitosti sadržaja koji odgovara na potrebe digitalnih nomada.

Izazov: Nedostatak centralizovane promocije CG kao destinacije za digitalne nomade

UZROK	POS LJEDICA
Nedovoljno korišćenje turističkog potencijala i postojeće ponude u cilju animacije digitalnih nomada	Nepostojanje brenda CG kao destinacije za digitalne nomade.

Promocija Crne Gore kao digital nomad destinacije je u bliskoj vezi sa potrebom rješavanja prethodno navedenih izazova, jer od tih pitanja zavisi potencijal i šansa Crne Gore da bude destinacija privlačna za ovu zajednicu. Turistički kapaciteti i ponuda neke države je važan dio odluke digitalnog nomada da dođe u tu zemlju, i potrebno je krovnom kampanjom uvezati pravne, turističke i logističke aspekte od značaja za život i rad digitalnih nomada, odnosno doprinijeti brendiranju CG kao privlačne destinacije među ovom rastućom globalnom zajednicom.

⁴ Jedna od poslovnih barijera u Crnoj Gori je i nedovoljno razvijeno e-commerce tržište u dijelu dostupnosti međunarodnih sistema plaćanja. .

III ISTRAŽIVANJA I STATISTIKA

Prema procjenama od prije pandemije korona virusa, do 2035. godine u svijetu će gotovo milijardu ljudi raditi od kuće, a svaki od njih je i potencijalni putnik, odnosno digitalni nomad, koji ostaje duže od klasičnih turista, koji se ujedno i ne prilagođava godišnjim dobima te samim tim produžava turističku sezonu. Aktuelna zdravstvena situacija je samo ubrzala taj trend, gdje sve više ljudi radi s udaljenih lokacija, odnosno van svojih kancelarija.

U Velikoj Britaniji je tokom trajanja pandemije skoro 65% zaposlenih radilo od kuće, a nakon ukinutog lockdown-a većina poslodavaca nudi opciju remote work-a od čak 6 mjeseci kako bi osigurali zadovoljstvo svojih zaposlenih nakon teškog i izazovnog perioda pandemije.

Većina digitalnih nomada su muškarci, čak 2/3. Oni su obično visokoobrazovani ljudi, starosti između 25 i 44 godine. Mlađi među njima se obično odlučuju na kraći period ovakvog života u prosjeku oko 6 mjeseci, da bi se nakon toga vratili u matičnu zemlju, dok se starija grupacija odlučuje za višegodišnje putovanje. Jedna trećina digitalnih nomada putuje sa svojim bračnim partnerom.

Dostupan je mali broj istraživanja o digitalnim nomadima, a rezultati sprovedenih govore o njihovom stilu života i rada, obrazovanju, potrebama i motivaciji:

ATTA (Adventure Travel Trade Association) rezultati ankete⁵

Brzi internet najvažniji je za izbor destinacija i smještaja za digitalne nomade, zatim povoljna klima i niski troškovi života.

Većina digitalnih nomada rade za veći broj kompanija (36%) ili imaju vlastiti posao (33%).

Mogućnost putovanja i doživljavanje različitih kultura i upoznavanje lokalnog stanovništva glavna su motivacija za rad kao digitalni nomad.

⁵ <https://www.adventuretravel.biz/research/work-and-wander-meet-todays-digital-nomads>

IT INFRASTRUKTURA

Predstavljeni podaci⁶ u Tabeli 2 obuhvataju: prosječnu brzinu kablovskog (ADSL i optika) i mobilnog Interneta, prosječnu cijenu Interneta, prosječnu cijenu rentiranja stana, kao i dostupnost vize za digitalne nomade. Ovo istraživanje nije uključilo Crnu Goru pa su naknadno dobijeni i predstavljeni podaci za Crnu Goru. Podaci su dobijeni proračunima i analizom informacija preuzetih sa web adresa telekomunikacionih operatora, regulatornih agencija, Monstata i Ministarstva unutrašnjih poslova.

Država	Crna Gora	Srbija	Hrvatska	Estonija	Gruzija
Brzina Interneta (Mbps)	59.74	68.9	47.61	74.73	26.82
Brzina mobilnog interneta	40.69	48.44	66.31	48.82	32.89
Cijena interneta	25.63 €	15.83	31.33 €	26.9 €	12.89 €
Cijena zakupa stana	288 €	287 €	458 €	500 €	289 €
Regulisan status digitalnih nomada	Ne	Ne	Da	Da	Da

Tabela 2. Upoređivanje osnovnih parametara za privlačenje digitalnih nomada

UNDP u Crnoj Gori u saradnji sa Ministarstvom javne uprave, digitalnog društva i medija i CEED Consulting sprovodi **istraživanje „eUsluge i digitalizacija”** o potrebama i zadovoljstvu građana i biznis zajednice. jedan dio pitanja za istraživanje odnosi se i na informisanost ispitanika o djelovanju digitalnih nomada. Rezultati istraživanja biće dostupni u I kvartalu 2022. godine.

⁶ Prema istraživanju kompanije Circleloop (www.circleloop.com) predstavljeni su komparativni podaci za 85 zemalja u segmentu najbitnijih faktora koji mogu privući digitalne nomade za rad i život u nekoj od zemalja.

KOMPARATIVNA ISKUSTVA

Digitalni nomadi u **Estoniji** mogu, sa digitalnom vizom za nomade (DNV), živjeti i boraviti u ovoj zemlji do godinu dana. „E-residence“ dokument je kreiran sa namjerom da olakša funkcionisanje digitalnim nomadima, smanji administrativne troškove i birokratske postupke.

DNV je namijenjena isključivo strancima, koji samostalno mogu obavljati svoj posao koristeći IKT i koji rade: kod poslodavca registrovanog izvan Estonije, njihove kompanije registrovane izvan Estonije ili kao honorarac za klijenta izvan Estonije. Njihova politika je da se izbjegava duplo oporezivanje tj. oporezivanje u Estoniji i u zemlji gdje je registrovan digitalni nomad. To je još jedna olakšica i benefit za digitalne nomade.

Gruzija je u julu 2020. godine pokrenula program „Remotely from Georgia“ sa namjerom da omogući digitalnim nomadima rad i život u ovoj zemlji. Ova zemlja je veoma otvorena i pruža mogućnost za državljane 95 zemalja da mogu živjeti i raditi u Gruziji do godinu dana uz mogućnost produženja vize. Što je veoma zanimljivo i rijetko, Vlada Gruzije je odlučila da ne naplaćuje vizu za digitalne nomade i frilensere koji borave u zemlji manje od 183 dana u godini. Za digitalne nomade u Gruziji je velika olakšica da plaćaju porez na dohodak nakon što provedu 183 dana u toku jedne godine u zemlji od samo 1% i ukoliko zarade manje od \$155.000. Ukoliko digitalni nomad provede više od 183 dana u godini automatski pripada grupi legalnih poreskih obveznika Gruzije.

Hrvatska je zvanično počela sa procedurom za DNV u januaru 2021. godine i tako je postala sedma država u svijetu čije je zakonodavstvo omogućilo digitalnim nomadima rad u zemlji. Za svega nekoliko mjeseci su prihvatili oko 1000 aplikacija digitalnih nomada iz 25 država. Hrvatska tretira digitalnog nomada kao osobu sa državljanstvom treće zemlje koja je zaposlena ili obavlja poslove koristeći IKT za sopstvenu ili drugu kompaniju, a koja nije registrovana u Hrvatskoj, a takođe ne izvršava poslove ili pruža usluge poslodavcima u Hrvatskoj. DNV definiše boravak do godinu dana. Uvođenjem vize za digitalne nomade Hrvatska je napravila izmjene i u Zakonu i u Pravilniku o porezu na dohodak. Svaki stranac koji dokaže da je digitalni nomad oslobođen je poreza i poreskog izvještavanja za djelatnost na osnovu koje je dobio vizu za digitalne nomade.

Srbija je uz Crnu Goru još jedna zemlja koja trenutno ne izdaje DNV, ali je u procesu izmjene postojećih zakona kako bi se definisao postupak za njeno izdavanje, te na taj način privukao veći broj digitalnih nomada. U Srbiji su digitalni nomadi izuzeti od plaćanja poreza na dohodak uz uslov da na teritoriji Srbije provede najviše do 90 dana u periodu od 12 meseci koji počinje ili se završava u odgovarajućoj poreskoj godini. Naime, olakšica se primenjuje ukoliko se posao obavlja za nerezidentnog nalogodavca. Drugim rečima, prihod ostvaren tokom ovog perioda neće se smatrati prihodom poreklom iz Srbije i stoga neće biti oporezovan u Srbiji.

IV OPERATIVNI CILJEVI I INDIKATORI UČINKA

Crna Gora privlačna destinacija za digitalne nomade

1.

Razviti povoljno okruženje za boravak digitalnih nomada u Crnoj Gori

2.

Povećana dostupnost informacija i usluga namijenjenih digitalnim nomadima

3.

Povećana prepoznatljivost Crne Gore kao privlačne destinacije za digitalne nomade

OPERATIVNI CILJ	INDIKATORI UČINKA
1. Razviti povoljno okruženje za boravak digitalnih nomada	1. Broj digitalnih nomada koji borave u Crnoj Gori
2. Povećana dostupnost informacija i usluga namjenjenih digitalnim nomadima	1. Broj e-servisa na web platformi za digitalne nomade 2. Broj podnešenih zahtjeva za regulisanje statusa digitalnog nomada
3. Povećana prepoznatljivost CG kao privlačne destinacije za digitalne nomade	1. Broj članaka u međunarodnim medijima o Crnoj Gori kao atraktivnoj destinaciji za digitalne nomade 2. Pozicija Crne Gore na www.nomadlist.com , jednoj od najpoznatijih web platformi za procjenu destinacija za digitalne nomade

V AKCIONI PLAN

Operativni cilj 1:	Unaprijeđen normativni okvir kako bi se stvorili uslovi za boravak digitalnih nomada u Crnoj Gori					
Indikator	Početna vrijednost		Ciljana vrijednost u 2023		Ciljana vrijednost u 2025.	
Broj digitalnih nomada koji borave u Crnoj Gori	početna vrijednost: N/A ⁷		250		1000	
Aktivnost	Indikator rezultata	Nosilac aktivnosti	Datum početka	Datum završetka	Sredstva	Izvor finansiranja
1.1 Izmjena Zakona o strancima u cilju regulisanja statusa digitalnih nomada i njihovog boravka u Crnoj Gori	Utvrđen Predlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o strancima	MUP	I kvartal 2022.	II kvartal 2022.	Redovna sredstva iz budžeta	Budžet MUP
1.2 Izmjene i dopune pratećih pravilnika u	Usvojen podzakonski akt/pravilnik	MUP MVP	I kvartal 2022.	II kvartal 2022.	Redovna sredstva iz budžeta	Budžet MUP Budžet MVP

⁷ N/A znači da nije primjenljivo na datu vrijednost u fazi pisanja Programa.

skladu sa izmijenjenim Zakonom o strancima						
1.3 Izmjene i dopune Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica u odnosu na prepoznatu kategoriju digitalnih nomada	Utvrđen Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica, nakon usvojenih izmjena Zakona o strancima	MFSS	I kvartal 2022.	II kvartal 2022.	Redovna sredstva iz budžeta	Budžet MFSS

Operativni cilj 2:	Povećana dostupnost informacija i usluga namjenjenih digitalnim nomadima					
Indikator	Početna vrijednost		Ciljana vrijednost u 2023.	Ciljana vrijednost 2025.		
Broj e-servisa na web platformi za digitalne nomade	0		1	3		
Broj podnešenih zahtjeva za regulisanje statusa digitalnog nomada	N/A		250	1000		
Aktivnost	Indikator rezultata	Nosilac aktivnosti	Datum početka	Datum završetka	Sredstva	Izvor finansiranja
2.1 Kreirati website za digitalne nomade na engleskom jeziku	Kreiran website, prilagođen svim uređajima (optimizovan za mobilne uređaje)	MJUDDM *Realizovati aktivnost u saradnji sa ostalim relevantnim akterima	I kvartal 2022.	II kvartal 2022.	60.000	Budžet MJUDDM

2.2 Kreirati e-servis za onlajn prijavu za sticanje statusa digitalnih nomada	E-servis funkcionalan	MJUDDM MUP	I kvartal 2022.	III kvartal 2022.	15.000	Budžet MJUDDM
2.3 Omogućiti funkcionisanje makar 1 globalnog elektronskog servisa za onlajn plaćanje	Funkcionalan barem 1 globalni servis za onlajn plaćanje	MJUDDM MER MFSS	I kvartal 2022.	IV kvartal 2022.	/	/

Operativni cilj 3:	Povećana prepoznatljivost CG kao privlačne destinacije za Digitalne nomade		
Indikatori	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost u 2023.	Ciljana vrijednost u 2025.
Broj članaka u međunarodnim medijima o Crnoj Gori kao atraktivnoj destinaciji za digitalne nomade	N/A	2	6
Pozicija Crne Gore na www.nomadlist.com , jednoj od najpoznatijih web platformi za procjenu destinacija za digitalne nomade	50.	45.	35.

Aktivnost	Indikator rezultata	Nosilac aktivnosti	Datum početka	Datum završetka	Sredstva	Izvor finansiranja
3.1 Sprovođenje kampanje „CG destinacija za digitalne nomade“	Realizovana kampanja	MJUDDM u saradnji sa relevantnim akterima	II kvartal 2022.	IV. kvartal 2022.	25.000	Budžet MJUDDM
3.2 Organizacija peer to peer događaja za službenike u cilju inovativnog pristupa ovoj oblasti	Realizovana peer to peer edukativna kampanja	MUP	III kvartal 2022.	III kvartal 2022.	10.000	Budžet MUP/ EU donator
UKUPNI TROŠKOVI REALIAZACIJE AKCIONOG PLANA U 2022. GODINI (Nije moguće dati prikaz ukupnih (indikativnih) finansijskih sredstava koji će biti iskorišćeni za cjelokupan period važenja Programa, budući da isti direktno zavisi od stepena realizacije aktivnosti u prvoj godini realizacije, rezultata eksterne evaluacije i definisanja aktivnosti za naredne godine- do isteka perioda realizaazcije ovog dokumenta).					110.000 eura	
IZVORI FINANSIRANJA					Budžetska sredstva MJUDDM EU donator	

VI MONITORING, IZVJEŠTAVANJE I EVALUACIJA

Monitoring i izvještavanje imaju za cilj procjenjivanje postignutog i pravovremenu reakciju na moguće aktivirane rizike u realizaciji plana, te korekciju u postavljanju ciljeva i aktivnosti, ukoliko se za tim ukaže opravdana potreba.

Implementaciju aktivnosti iz Programa i stepen ostvarenja operativnih ciljeva pratiće Operativni tim koji je u saradnji sa zainteresovanim stranama izradio ovaj dokument. Takođe, članovi radne grupe će predvidjeti dinamiku sastajanja, mjesečno, kvartalno ili polugodišnje kao i dinamiku slanja podataka kako bi institucije planirale svoje obaveze oko realizacije Programa. Mjerenje učinaka i rezultata biće sprovedeno na osnovu indikatora koji su određeni po ciljevima i aktivnostima, a u odnosu na početne vrijednosti. Objedinjavanje

podataka i izvještavanje o stepenu implementacije Programa i pratećeg akcionog plana ka Vladi, sprovodiće Ministarstvo javne uprave na godišnjem nivou. Izvještaji će biti dostupni na portalu Vlade, Ministarstva javne uprave, digitalnog društva i medija i društvenim mrežama.

Dodatno, putem redovnog informisanja javnosti o sprovođenju aktivnosti, sve zainteresovane strane mogu pratiti način i kvalitet realizacije. Pomenuti izvještaji i promotivne i informativne aktivnosti imaju za cilj podsticanje dijaloga i promovisanje odgovornosti između nosilaca aktivnosti i korisnika ovog Programa.

Nakon završetka realizacije Programa, biće sprovedena eksterna evaluacija kako bi se ocijenila relevantnost, efikasnost i efektivnost ove javne politike. Evaluacija će obuhvatati dublju analizu uticaja Programa, uz prateće nalaze, zaključke i preporuke u pravcu daljeg unapređenja stanja u ovoj oblasti, dok će sredstva za njeno izvođenje biti izdvojena iz budžeta MJUDDM za 2023. godinu, u iznosu od 3.000 eura.

